
4

Herdenking W. Kok

Aan de orde is **de herdenking van de heer W. Kok**.

De voorzitter:

Aan de orde is de herdenking van de heer Wim Kok.

Ik verzoek u allen te gaan staan.

Op zaterdag 20 oktober jongstleden overleed op 80-jarige leeftijd Wim Kok, minister van staat en oud-minister-president van Nederland.

In de jaren waarin Nederland sterk veranderde, waarin zulen afbrokkelden en historische zekerheden niet langer vanzelfsprekend waren, gaf hij met zijn betrokken en verbindende manier van leidinggeven richting en vertrouwen aan ons land. Wim Kok was als polderjongen de verpersoonlijking van het poldermodel, waarvan hij een van de architecten was. Het kwam voort uit de diepgewortelde overtuiging om, in zijn woorden, te "proberen samenhang in de samenleving tot stand te brengen en in stand te houden". Dat is niet altijd even makkelijk geweest.

Willem Kok werd op 29 september 1938 geboren in Bergambacht als zoon van een timmerman. Op de lagere school viel hij op als een goede leerling. Het schoolhoofd adviseerde zijn ouders hem te laten doorleren. Dat deed hij. Eerst naar de mulo in Schoonhoven en aansluitend naar de hbs in Gouda.

Kok koos in 1956 voor een studie aan Instituut Nyenrode. In twee jaar werd hij daar opgeleid voor functies in het bedrijfsleven en de diplomatieke dienst. Vooral de aandacht voor talen in de opleiding sprak hem aan. Al vanaf zijn jeugd jaren interesseerde hij zich voor het buitenland. Aanvankelijk droomde hij ervan buitenlandcorrespondent te worden. Zijn grote talenkennis zou hem in zijn latere leven van pas komen. Maar niet als correspondent.

Na zijn dienstplicht begon Wim Kok als commercieel medewerker bij handelsonderneming Sembodja Malaja in Amsterdam. Al snel maakte hij de overstap naar de Bouwbond van het Nederlands Verbond van Vakverenigingen, NVV, de bond waarvan zijn vader jarenlang lid was. Van beleidsmedewerker groeide hij door naar secretaris van de Bouwbond. In 1969 werd hij gevraagd voor het verbondsbestuur van de vakcentrale NVV, waarvan hij vier jaar later tot voorzitter werd gekozen. In de drie jaar die daarop volgden, werkte hij aan een fusie tussen het katholieke NKV en zijn eigen NVV. Op 1 januari 1976 ontstond de Federatie Nederlandse Vakbeweging, FNV, met als voorzitter Wim Kok.

Eind jaren zeventig van de vorige eeuw ging het economisch niet goed in Nederland; bezuinigingen waren nodig en veel mensen verloren hun baan. In 1979 besloot Kok, die werkgelegenheid als leidraad had, in overleg te treden met de voorzitter van werkgeversverbond VNO, Chris van Veen. Ze sloten een ontwerpakkoord, dat echter niet werd aanvaard door Koks achterban. In 1982 lukte het wél. Kok en Van Veen sloten het Akkoord van Wassenaar: loonmatiging met het oog op het behoud en de creatie van werkge-

legenheid. Volgens Wim Kok was het akkoord te danken aan mensen die bereid waren hun eigenbelang opzij te zetten.

In 1986 maakte Kok de overstap naar de politiek. Hij was lijstduwer voor de PvdA en zijn afbeelding prijkte samen met die van lijsttrekker Joop den Uyl op de verkiezingsposters. Vlak na de Tweede Kamerverkiezingen droeg Den Uyl de voorzittershamer over aan nieuwkomer Kok. Die zou drie jaar fractievoorzitter blijven, tot hij in 1989 toetrad tot het derde kabinet-Lubbers.

Kok werd minister van Financiën en vicepremier. Het kabinet moest veel bezuinigen en hij was daar als minister van Financiën de belichaming van. Het leverde hem veel kritiek op uit de eigen achterban en uit de samenleving, met name op de beperking van de WAO. In het buitenland oogstte hij daarentegen veel lof voor zijn rol bij de totstandkoming van het Verdrag van Maastricht in 1991, waarin onder meer het stappenplan voor de invoering van de Europese Monetaire Unie was vastgelegd.

In 1994 werd Wim Kok minister-president van wat bekend kwam te staan als het kabinet-Paars I: een coalitie van Partij van de Arbeid, VVD en D66, voor het eerst zónder een christendemocratische partij. Bij de presentatie zei Kok evenwel: "Het is een gewoon parlementair meerderheidskabinet. (...) vanuit de beste tradities van de samenstellende delen van dit kabinet is de inzet en de instelling van de nu aangetreden om er zo veel mogelijk voor iedereen te zijn." Kok plukte in die jaren de vruchten van het door hem ingezette poldermodel als vakbondsvoorzitter en de ombuigingen die hij doorvoerde als minister van Financiën.

In 1998 bleef Kok premier, opnieuw van een paars kabinet. De ingezette hervormingen konden worden voortgezet. Zo verdedigde minister van Binnenlandse Zaken Bram Peper een wetsvoorstel in tweede lezing voor de invoering van het correctief referendum. Toen tijdens het debat in de Eerste Kamer duidelijk werd dat bij één lid van de coalitiefracties de twijfel bleef, besloot Kok zijn minister in de derde termijn terzijde te staan. De grondwetsherziening haalde bij de stemming niet de benodigde tweederdemeerderheid. Desondanks overleefde het kabinet deze Nacht van Wiegel uiteindelijk wel.

In de beginjaren van Paars II profiteerde Nederland nog volop van het gevoerde beleid, waarbij gezocht werd naar een evenwicht tussen de markteconomie en de verzorgingsstaat. Samen met de Amerikaanse president Bill Clinton en de premier van Groot-Brittannië Tony Blair werd Wim Kok de belichaming van deze Derde Weg. Opnieuw was er internationaal veel waardering voor Kok en zijn paarse kabinet. In eigen land groeide echter het ongenoegen, over integratie en de wachtlijsten in de zorg. Daarbij kwam in 2002 het Srebrenicarapport, waaraan Kok zijn conclusies verbond. Hij zei na zijn aftreden: "het absolute, zwarte, meest donkere dieptepunt dat je je kunt voorstellen".

Enkele weken later werd Pim Fortuyn vermoord. De dag erna, op dinsdag 7 mei, sprak demissionair premier Kok in de Eerste Kamer: "(...) aan onze democratische rechtsstaat is een enorme slag toegebracht. Politieke tegenstellingen zijn een wezenskenmerk van elke democratie. Daarbij hoort debat, dat ook de heer Fortuyn met verve heeft gevoerd. Debat, als het moet op het scherpst van de snede, maar

altijd, altijd met respect voor elkaars mening. Een mening die in vrijheid moet kunnen worden geuit, dwars door alle verschillen van opvatting heen. Meningsverschillen beslecht je met woorden, niet met geweld". Hij was, in zijn eigen woorden, "verpletterd" maar ervan overtuigd dat hij juist nu premier van alle Nederlanders moest zijn.

Kok had ruim driekwartjaar eerder aangekondigd te stoppen als leider van de Partij van de Arbeid. In de nazomer van 2002 ging de kampeerder van het jaar — deze eretitel kreeg hij in 1991 van de ANWB — met zijn vrouw op vakantie naar Italië, met de tent. Hij was ambteloos burger, maar al snel dienden zich vele verzoeken aan. Zo was hij voorzitter van enkele taskforces van de Europese Commissie en nam hij zitting in verschillende raden van commissarissen in het bedrijfsleven. Bijzondere aandacht had Kok voor de culturele sector. Hij was betrokken bij de Anne Frank Stichting, het Muziektheater, het Rijksmuseum en het Nationale Ballet. Zelf zei hij daarover: "Kunst biedt mij uitkomst, omdat het niet gaat om de waan van de dag."

Wim Kok was buitengewoon getalenteerd, betrokken en integer. Zijn bijdrage aan de Nederlandse samenleving en de plaats van Nederland in de wereld is van bijzonder grote waarde geweest. Wij herdenken hem vandaag dan ook met het grootste respect. Moge dit respect en de grote waardering voor zijn verdiensten voor ons land tot steun zijn voor zijn vrouw, kinderen, kleinkinderen, verdere familie en vrienden.

Ik geef het woord aan de minister-president.

Minister Rutte:

Mevrouw de voorzitter. Voor Wim Kok was minister-president worden geen jongensdroom. Hij zei het onlangs nog in een interview: "Ik heb nooit het ideaalbeeld gehad om naar het Torentje te willen. Over het premierschap heb ik nooit gedroomd."

Maar desondanks was Wim Kok wel de gedroomde minister-president van Nederland. Volkomen betrouwbaar en honderd procent betrokken. Een man die nuchter pragmatisme paarde aan oprechte betrokkenheid. Acht jaar lang stond hij aan het roer, boven de partijen, als premier van iedereen.

Dat deze timmermanszoon uit Bergambacht een grote politieke carrière te wachten stond, lag niet direct voor de hand. Maar dat zijn loopbaan in dienst van de publieke zaak begon bij de vakbond was verre van vreemd. De ervaringen in zijn jeugd hadden hem gevormd. Hij maakte van dichtbij de gevolgen van werkloosheid mee en niet voor niets werd "werk, werk, werk" zijn motto.

Wim Kok ventte zijn afkomst en vakbondsverleden nooit uit voor politiek gewin. En dat hoefde ook niet. Hij was zelf het voorbeeld van verheffing en emancipatie en dat gaf hem een natuurlijke geloofwaardigheid als voorvechter van de idealen waar hij voor stond.

Als zoon van het Zuid-Hollandse rivierenland is Wim Kok altijd een beetje de jongen van de polder gebleven. Ook toen hij later als premier het stuur in handen had, stond hij met beide benen stevig in de klei.

Wim Kok was als geen ander de man van het poldermodel. Hij had het vermogen om voorbij het eigen gelijk te kijken en zicht te houden op het grotere geheel. Om ook de ander ruimte te geven en die ander tot zijn recht te laten komen. Om te komen tot de beste oplossing voor iedereen.

Ging dat altijd vanzelf? Nee. Bij Wim Kok waren geduld en ongeduld twee kanten van dezelfde medaille. Als het hem niet snel genoeg ging, trommelde hij met zijn vingers op tafel. Maar hij wist ook wanneer je de tijd moest nemen. Hij vergeleek het zelf met het lopen van een marathon: je weet dat de finish ver weg ligt en je moet de weg ernaartoe dus goed indelen. En je moet accepteren dat je niet iedere keer als eerste kan eindigen.

Na drie jaar Torentje verwoordde hij dat als volgt: "Ik heb moeten leren dat je soms tevredener moet zijn met wat je al wel bereikt hebt, dan ontevreden over wat nog niet is binnengehaald." Met die insteek heeft Wim Kok veel bereikt: al knedend en klussend aan Nederland én Europa. Hij heeft zijn stempel gedrukt op het laatste decennium van de twintigste eeuw.

Na de moeilijke jaren tachtig maakte ons land kennis met welvaart en voorspoed die tot dan toe ongekend waren. Wim Kok zette de luiken open. De Nederlandse polder werd wereldberoemd en Wim Kok internationaal een gerespecteerd voorbeeld voor velen.

In hem ging ook een leider met vaderlijke inslag schuil. Op momenten van grote onrust en verwarring, zoals de aanslagen op 11 september 2001 en de moord op Pim Fortuyn, bleef hij kalm. Al gaf hij toe dat het op zo'n moment ook in zijn hoofd "even complete chaos" was. Maar, zo zei hij: "Er is dan altijd een zintuig dat zegt: wacht eens even, je bent misschien wel even radeloos als ieder ander, maar er moet wél een aantal dingen gedaan worden." En Wim Kok deed dan het juiste, zoals een staatsman dat doet.

Mevrouw de voorzitter. Verantwoordelijkheid nemen is de rode draad door het leven van Wim Kok. Het ultieme voorbeeld is zijn aftreden na het Srebrenicarapport. Zoals Willy Brandt ooit zei: "Ook waar schuld ontbreekt, kan verantwoordelijkheid gevoeld worden." Voor Wim Kok zou het boek Srebrenica nooit meer dichtgaan. Dat laat zien dat hij meer was dan alleen een kundig staatsman die zijn hoofd koel hield. Hij was ook een sociaal bewogen mens met een warm hart.

Zo zullen we hem herdenken. Als een man die zijn stempel heeft gedrukt op ons land en die de levens van heel veel mensen blijvend heeft beïnvloed. We zijn Wim Kok veel dank verschuldigd.

Zijn vrouw, kinderen en kleinkinderen, zijn familie en vrienden wens ik kracht toe bij het verwerken van dit grote verlies.

De voorzitter:

Ik verzoek eenieder om een moment stilte in acht te nemen.

(De aanwezigen nemen enkele ogenblikken stilte in acht.)

De voorzitter:

Dank u wel. Ik schors de vergadering voor de lunchpauze tot 15.00 uur.

De vergadering wordt van 13.15 uur tot 15.06 uur geschorst.